

دانشگاه باقر العلوم (علیه السلام)؛ دانشکده علوم سیاسی و اجتماعی

پایان نامه کارشناسی ارشد

حکومت و مشروعیت در تفاسیر شیعه

استاد راهنما:

نجف لک زایی

استاد مشاور:

غلامرضا بهروزلک

نویسنده:

علی آقاجانی قناد

تاریخ نگارش:

شهریور ۱۳۸۹

چکیده:

اثر حاضر پژوهشی است در جهت بسط ادبیات توصیفی و تبیینی تفسیر سیاسی قرآن با گرایش تفسیر موضوعی، تا راه برای پژوهش‌های تحلیلی در این وادی تسهیل شود. تفسیر سیاسی قرآن از مباحث روز آمد و کارآمد در عرصه روش‌ها و نگرش‌های جدید است که تلاش دارد قرآن و تفاسیر تازه از آن را محور حرکت دانش سیاسی در اسلام سازد. تفسیر سیاسی قرآن در میان روش‌ها و یا گرایش‌های مختلف تفسیری، سازگاری و نیاز بیشتری به تفسیر موضوعی و تفسیر عصری دارد که در آن نگرش‌های اجتماعی - سیاسی پررنگ‌تر بوده و به رشد و باروری و سامان‌یابی آن کمک بیشتری می‌نماید. مشروعیت یکی از موضوعات مهم در عرصه سیاست است که نیازمند باز تفسیر آن در دستگاه فکری قرآن برای تفسیر موضوعی و عصری است. در این اثر تلاش شده است تا این موضوع اساسی بر اساس آیات قرآن و تفاسیر معاصر شیعه از آنها بازنگری شود. در حقیقت نگرش درجه دوم به تفسیر موضوعی آیات مشروعیت در تفاسیر معاصر شیعه شده است. بر همین اساس میتوان این تلاش را نوعی تفسیر موضوعی در مقام گردآوری دانست. بدین ترتیب به صورت موضوعی مشروعیت حکومت در زمان پیامبر (ص) امامان (ع) و در عصر غیبت بررسی می‌گردد. در این اثر دیدگاه‌های تفسیری بر اساس نظریه تفسیری و فلسفی علامه طباطبایی درباره اصل استخدام که در درون نظریه ادراکات اعتباری ایشان قرار دارد بر پایه روایت عبدالله جوادی آملی از آن سنجیده شده و دوری و نزدیکی آرای مفسران با آن مورد توجه قرار می‌گیرد. در این نظریه و برداشت از آن سرشت انسان دارای دو قلمرو فطرت و طبیعت است که طبیعت انسان میل به استخدام گری دارد ولی فطرت و قوانین الهی آن را کنترل می‌کنند. انسان با طبع استخدام‌گر خود حرکت می‌کند اما در می‌یابد نیاز به همکاری دارد سپس

به اجتماع تعاونیش می‌دهد. آن گاه با کمک فطرت و عقل خود به قوانین الهی می‌رسد و آنها را به کار می‌گیرد. این مسأله در عرضه سیاست به آن می‌انجامد که اختیار انسان در عرضه انتخاب‌گری به رسمیت شناخته می‌شود اما مبنای عمل او قوانین الهی و ضوابط اسلامی قرار می‌گیرد که مشروعیت الهی و مردمی را رقم می‌زند. این موضوع در عصر معصوم بنا به نصوص تخصص می‌خورد اما در عصر غیبت بر اساس همین مکانیزم عمل می‌شود. این دیدگاه در مقابل دیدگاه مشروعیت الهی صرف در عصر غیبت قرار می‌گیرد. تفاسیر معاصر شیعه بر اساس این چارچوب به دو گونه تقسیم می‌شوند. دست‌های مانند من وحی القرآن، الفرقان، کاشف تقریب القرآن، مفاهیم القرآن، پرتوی از قرآن، تفسیر شهید مطهری، و صاحب تفسیر راهنما، به دیدگاه علامه در میزان نزدیک‌اند و به مشروعیت الهی مردمی در عصر غیبت معتقدند که البته بدون توجه به مبانی فلسفی علامه است. در مقابل تفاسیر دیدگای مانند نمونه، اطمینان، انوار درخشان، تسنیم، تفسیر قرآن کریم، تفسیر قرآن مجید و برخی دیگر از تفاسیر از نظریه علامه دورند و به مشروعیت محض الهی در عصر غیبت معتقدند، تفسیر تسنیم نیز به نص الهی و مشروعیت نص معتقد است با این تبصره که فقیه را ملزم به رعایت عقد بیعت و عمل بر اساس مفاد آن می‌داند.

واژگان کلیدی:

مشروعیت، قرآن، تفاسیر معاصر شیعه، ولایت فقیه، مشروعیت الهی محض، مشروعیت الهی مردمی